

Kolláth Anna¹

A MAGYAR NYELV ÉS OKTATÁSA SZLOVÉNIÁBAN

Abstract

It is well-known that there is a bilingual education in the Pomurje region in Slovenia since 1959. The most striking feature of the educational model is that both the Slovene language, as the official language, as well as the Hungarian language, having the status of a regionally official language, are languages taught and languages of teaching. Learning both languages and learning in both languages is compulsory for both communities – the minority and the majority. The lecture shows innovations launched as experiments of the project *E-competences of teachers of schools in the Pomurje region*. It has the intention to show what the external differentiation of the **second language** means in secondary schools: the group is organized for Slovenian pupils arriving from outside the bilingual region and not knowing Hungarian, who are theoretically learning Hungarian as a **foreign language** – in an area where the Hungarian language as a foreign language (theoretically and legally) cannot exist – to successfully participate in bilingual education. On the other hand the lecture is about the Hungarian school in Ljubljana, where pupils of the Slovene Hungarian migrant community learn the language of their parents and highlighting the problems of teaching Hungarian as the **heritage language**.

Keywords: *Slovenia, Pomurje region, bilingual education, Hungarian as a mother tongue, Hungarian as a second language, Hungarian as a heritage language*

Kulcsszavak: *Szlovénia, Muravidék, kétnyelvű oktatás, magyar mint anyanyelv, magyar mint második nyelv, magyar származásnyelv*

*» Moje mnenje o madžarščini je pozitivno. To je zame popolnoma nov jezik,
ki mi je v dveh letih že bistveno bližje kot prej.../*

*A véleményem a magyar nyelvről pozitív. Teljesen új nekem a nyelv,
de két év után már sokkal közelebb áll hozzám, mint korábban...«²*

1 Kolláth Anna PhD, Maribori Egyetem/Univerza v Mariboru; anna.kollath@um.si

2 Részlet egy magyar 2 KD-re (magyar mint idegen nyelv) járó, másodikos szakközépiskolás diák véleményéből a csoportban tanulásról (Šantak 2016: 65–66).

1. Bevezetés

Köztudomású, hogy a szlovéniai Muravidék általános iskoláiban 1959 óta, egyetlen középiskolájában pedig 1981 óta kétnyelvű oktatás folyik.³ A kéttannyelvű, a két nyelv – a többségi szlovén és a regionális hivatalos nyelv státuszú magyar – megőrzésének kétirányú/egyenrangú oktatási modellje (Nećak-Lük 1989: 11; Kolláth 2009: 42) a kéttannyelvű programok tipológiájában az erős kétnyelvű oktatás egyik fajtája (Baker 1996, Garcia 1997, Kontra 2004). Kétirányúsága, egyenrangúsága elsősorban azt jelenti, hogy a két nyelv tanulásának folyamatában megszerzett alapvető nyelvi készségek lehetővé teszik a szaktantárgyak esetében a mindkét nyelven tanulást, ugyanakkor a nem nyelvi tantárgyak következetes kétnyelvűsége fejleszti a nyelvi, a szaknyelvi készségeket is, nemcsak szakmai ismeretekkel gazdagítja a diákokat. Azt, hogy a szaktantárgyak kétnyelvűsége megalapozná, fejlesztené, alakítaná a szakmai kommunikációt, és nem szorítkozna csupán az egyes tantárgyak oktatásában a legfontosabb terminus technikusok kisebbségi nyelven való (füzetbe) rögzítésével. Az utóbbi mondat feltételes módja sejteti, hogy az egykor szépnek, hasznosnak, hatékonynak, a kisebbségi anyanyelvet annak használatában megőrizni képesnek, s az államnyelvet a lehető legmagasabb szinten elsajátíthatónak elképzelt oktatási modell nem hozta meg a várt eredményeket.⁴ Az elmélet és a gyakorlat között egyre mélyül(t) a szakadék, a magasabb presztízsű államnyelv az iskolában is színtereket alakított közel szlovén egynyelvűvé vagy legalább is szlovén elsőnyelvűvé. Mind a többség, mind pedig a kisebbség tanulja ugyan továbbra is egymás nyelvét⁵, minden diák tanulja a szaktantárgyakat egyazon órán belül – elvileg azonos időtartamban és mértékben – a saját és a másik nyelvén, kötelező jelleggel,⁶ de mégis elsősorban a magyar diákok válnak (funkcionális) kétnyelvűvé, a szlovén diákok kétnyelvűsége más mércével mérendő, és általában a valamennyit értés szintjén marad, s nem válik hasznos tudássá.

2. Újítások – jobbítás, revitalizációs törekvések

A muravidéki kétnyelvű oktatás fennállása óta a (szakmai) érdeklődés középpontjában áll. Az ötvenéves évforduló alkalmából különösen sok elemzés látott napvilágot (Kolláth 2009, Király 2011). A szakemberek valamennyien egyetértenek abban, hogy a kisebbségi anyanyelvnek csak a kétnyelvű oktatásban van esélye a megmaradásra,

3 A két szint közti huszonkét éves fáziskésés erősen befolyásol(hat)ta egy egész generáció identitását, a magyar nyelvhez és kultúrához fűződő attitűdtartalmait.

4 A muravidéki kétnyelvű oktatási modellről gazdag szakirodalom áll rendelkezésre: kutatják maguk az érintettek, a szlovéniai kisebbségi és többségi (oktatási) szakemberek, magyarországi és Kárpát-medencei kétnyelvűségkutatók, nyelvészek, irodalmárok, szociológusok, politikusok. Az ELDIA FP 7-es nemzetközi kutatási projektben (<http://eldia-project.org>) elkészült az oktatás tematikus bibliográfiája, amely aztán beépült a szlovéniai magyar nyelvet leíró CSR-be (Kolláth–Gróf 2014).

5 A kisebbségi magyar nyelv oktatását sok újítás segítette és segíti ma is, a tanulmányban ezek közül többről is szó lesz.

6 A modellt ezért egyidejű/konkuens módszernek is nevezik.

anyanyelvi iskolákat, osztályokat már nem bírta el a kialakult nyelvi helyzet. A helyzeten csak és kizárólag a meglévő és (jól) működő rendszeren belüli korrekciók tud(ná)nak javítani. Éppen ezért mind az érintett oktatási intézmények, mind a(z oktatás)politika mindent megtesz annak érdekében, hogy szakmai és anyagi lehetőségeket teremtsenek az innovációkra. A meglévő modell keretein belül két gyökeres változtatás történt az utóbbi öt évben, mindkettő *A kétnyelvű iskolák pedagógusainak e-kompetenciái* című kutatási projektnek köszönhetően⁷. Az egyik az általános iskolát, a másik a középiskolai oktatást érinti. Az egyik egyfajta integráció, a másik differenciáció, de mindkettő a kisebbségi magyar nyelv iskolai jelenlétét, s ezzel annak presztízsét erősíti, ez pedig az anyanyelvi megmaradás és a kulturális kiteljesedés záloga napjaink nyelvi és kulturális sokszínűségében.

2.1. HOP – a két nyelv egyidejű, párhuzamos oktatása az általános iskola első harmadában

A két nyelv tanításának folyamatában meghatározó jelentőségű az 1990/91-es tanévben bevezetett változás. Megtörtént ugyanis egyfajta differenciáció: az addig egyszintű, egytantervű oktatás mind a többségi államnyelv, mind pedig a kisebbségi magyar nyelv mint tantárgy esetében anyanyelvi / első nyelvi (magyar1, szlovén1) és környezetnyelvi / második nyelvi (magyar2, szlovén2) csoportokban folytatódott (pl. Kolláth 2009). A beiratkozáskor a szülő döntött, ő választott nyelvi csoportot a gyermekének. Az adott nyelvi helyzetnek megfelelően egyre többen választották az anyanyelvi szlovént a kisebbségi anyanyelvű kisdíjakok közül, hiszen úgy gondolták a szülők, a gyerek tud beszélni magyarul, az iskolában szlovénul kell jól megtanulnia, hiszen Szlovéniában akar élni és dolgozni, erre van szüksége a többségi nyelvű és kultúrájú jövőképeknek megfelelően. Ennek nemcsak az anyanyelvi csoportok alacsony létszáma lett a következménye, hanem az is, hogy a környezetnyelvi csoportok a nyelvi kompetenciák tekintetében fölöttébb heterogénné alakultak.

A magyar2-t tanító kollégák nem tudtak megfelelő sikerélményeket teremteni sem a diákok többsége, sem a maguk számára. Ezen a helyzeten kívánt segíteni *A kétnyelvű iskolák pedagógusainak e-kompetenciái* című kutatási projekt eredményezte legjelentősebb változás az általános iskolai oktatásban, a HOP (Hkratno opismenjevanje v slovenščini in madžarščini v dvojezični osnovni šoli – Poskus hkratnega opismenjevanja), azaz a **párhuzamos írás- és olvasástanítás** mindkét nyelven (a betűvetés párhuzamos tanítása mindkét nyelven). Kísérleti jelleggel indult be a Lendvai Kétnyelvű Általános Iskolában, a 2013/2014-es tanévben. A nagy körültekintéssel összeállított projektcsoport az elkészített terv szerint valósította meg a HOP-ot: biztosította a szakmai és a módszertani háttérrel, nyomon követte a párhuzamos oktatás minden mozzanatát, külön figyelmet szentelve a projektoktatásban közvetlenül részt vevő tanárok

⁷ Az *E-kompetence učitelj v dvojezičnih šolah* című projekt (vezetője Kovács Attila) honlapján (<http://www.e-kompetencia.si>) megtalálható az összes projekttevékenység leírása, az abban keletkezett eredmények bemutatása.

továbbképzésére, szakmai tapasztalatcserék lebonyolítására. A kísérleti csoportba iratkozó kisdíákok nyelvi készségeinek felmérésére nagy hangsúly került, fejlődésüket, haladásuk ütemét nyomon követték a tanárok, összehasonlítva eredményeiket az egynyelvű csoportokba járó diákokéival. Nagy (volt) a tét: a két nyelv párhuzamos oktatásával nemcsak nyelvi készségeket kívánnak fejleszteni, a megfelelő szintre hozni ahhoz, hogy a funkcionális kétnyelvűség nyelvi alapjait – kisebbségben és többségben egyaránt – megteremtsék, megszilárdítsák, hanem az oktatási modell identitásformáló szerepét is kellőképpen hangsúlyozzák: a két nyelv betűvetésének egyszerre tanulása egyenrangúvá (egyenrangúbbá) teheti a kisebbségi magyar és a többségi szlovén nyelv iskolai (és társadalmi) helyzetét, megítélését, mindenképpen emelheti a magyar nyelv egyre csökkenő presztízsét. És ez a kisebbségi közösség nyelvi megmaradásának folyamatában alapvető tényező.

A HOP-tól mindenképpen az az egyik elvárás, hogy a magyar anyanyelvű / elsőnyelvű kisdíákok ne a könnyebbnek tartott környezetnyelvi magyarra iratkozzanak (kevesebb tanulással jobb jegyet kaphatnak), hanem legyen meg a lehetőségük már az első osztályban arra, hogy a nagyobb presztízsű szlovén államnyelv anyanyelvi szintű tanulása mellett anyanyelvüket is ezen a szinten tanulhassák.

A kétnyelvű oktatás sikerességének – a szakmai, módszertani megalapozottság, tartalmi és formai biztonság mellett – alapvető eleme a szülőkkel való nagyon szoros együttműködés (Cathomas, 2005). A kutatócsoport teljes mértékben bevonta az érintett szülőket a változtatásokba, megkérdezte véleményüket, kérte segítségüket, támogatásukat a minél hasznosabb és hatékonyabb oktatás érdekében. Az eredmények egyértelműen bizonyítják a szülők pozitív hozzáállását: egyetértenek a HOP bevezetésével, látják előnyeit, pozitívumait, és nem érzik úgy, hogy gyermeküket túlterhelnék a két nyelv azonos szinten tanulásából eredő plusz óraszámok és feladatok (Končno poročilo 2015: 55–61).

Mindenképpen előrevivő tényező a projektben közvetlenül részt vevő tanítók tapasztalatainak, véleményének összegzése is: minden megkérdezett a HOP pozitív hatásairól számol be mind a tanítás, tanulás folyamatában, mind pedig a diákok későbbi (két- vagy akár egynyelvű) iskolai lehetőségeire, sikereire nézve. Az is világos, hogy a szlovén elsőnyelvű kisdíákok is elérhetik elvileg az első harmadban azt a szintet a kisebbségi nyelven, amely lehetővé teszi negyedik osztályban a magyar1-re iratkozásukat. Az a tény, hogy a Lendvai KÁI mint kísérleti alany után a 2015/2016-os tanévben a Muravidék mind a négy általános iskolájában bevezették HOP-ot, már önmagában is a modell sikerességéről tanúskodik. Nagyon alapos tesztes felmérések eredményei ugyanis egyértelműen bizonyítják, hogy a HOP-os kisdíákok elérik, sőt szlovénből valamivel meg is haladják a homogén (magyar1, illetve szlovén1) csoportok számára meghatározott tantervi követelményeket (Končno poročilo 2015: 55).

A beiratkozási statisztikák azt mutatják, hogy nincsenek teljesen következetes, egyirányú tendenciák, trendek a nyelvi csoportok alakulásában, ez ugyanis a demográfiai adottságoktól, a gyerekek számától, az adott (szülői) generáció attitűdjeitől is függ (Kolláth 2016: 96). Továbbra is az mutatkozik meg a legfeltűnőbbben, hogy a környezetnyelvi magyarra (magyar2) iratkozott gyerekek száma messze meghaladja mind az anya-

nyelvi, mind pedig a HOP-os csoportot választóké. A párhuzamos oktatást választók száma a 2016/2017-es tanévben közel 10%-kal csökkent az előző tanévhez viszonyítva, és két iskolában senki nem választotta az anyanyelvi csoportot. Külön ki kell emelni a pártosfalvi iskolát (Dvojezična osnovna šola Prosenjakovci), ugyanis itt most már második éve megjelentek a magyarországi kisdíákok (tavaly egy, az idei tanévben már hét): szüleik naponta hozzák-viszik őket a szomszédos magyarországi településekről. Beilleszkedésük dicsérendő, a tanárok hozzáállása, az oktatás egész folyamata, mássága, a lehetőségek nagyon vonzóak számukra. Egy dologra különösen figyel az iskola: az első harmadban a magyarországiaknak is el kell érniük egy olyan nyelvi készségszintet, kommunikációs kompetenciát szlovénból, hogy minden további nélkül, nyelvi biztonsággal részt tudjanak venni a kétnyelvű oktatás további folyamatában. Funkcionális kétnyelvűvé kell tenni őket a harmadik osztály végére, ez pedig nehéz, de nagyon hálás feladat. Nem beszélve arról, hogy a természetes kétnyelvű és az egy-nyelvű (remélhetőleg nagyon gyorsan választott kétnyelvű) gyerekek egy iskolai osztályba kerülése valódi, egészséges és természetes revitalizációnak tekinthető, amely felélénkíti, színesíti, több nyelvi szintérré is kiterjesztheti a magyar nyelvhasználatot.⁸

2.2. A magyar2 (részleges) külső differenciálása a kétnyelvű középiskolában

A kétnyelvű középiskolába jelentkező diákok hozzák magukkal az általános iskolai nyelvi csoportjukat. A környezetnyelvi magyar csoportok összetétele ezen a szinten méginkább ellehetetlenült, mert be kellett kapcsolódniuk a nem kétnyelvű területről érkező, magyarul egyáltalán nem tudó diákoknak is. A tanárnak itt is – akárcsak az általános iskolában – belső differenciálással kellett megoldania a megoldhatatlannak tűnő helyzetet, a különböző nyelvi kompetenciák fejlesztését, szintre hozását, de még a tehetséggondozást is. Ez a rengeteg oktatói pluszmunka ellenére nem volt látványos, sőt, egyre gyakrabban esett szó a változtatás szükségességéről.⁹ Erre a már említett E-projekt (*A kétnyelvű iskolák tanárainak e-kompetenciái*) adott lehetőséget a 2012/2013-as tanévben (<http://www.e-kompetencia.si>). Kísérleti jelleggel, külön tanterv készítésével, megfelelő tankönyvek és taneszközök

8 Újdonságnak tekinthető még az általános iskolákban Szlovénia-szerte, így a Muravidéken is az első idegen nyelv korai oktatásának bevezetése is. A kisdíákok a kétnyelvű oktatás 2. osztályában kezdenek meg a német vagy az angol nyelv tanulását. Az utolsó harmadban, 7. osztályban vezetik be a második idegen nyelv fakultatív oktatását, itt a lendvai iskolában belép pl. a spanyol nyelv is. (Ebben a csoportban a magyar is a választható idegen nyelvek között van az ország minden területén, tanítása megfelelő diákszámhoz van kötve (minimum 5 fő). Tudomásom szerint erre eddig nem került sor.) A rendelkezés és annak következetes megvalósítása világosan mutatja a többnyelvűsödésre törekvést a kétnyelvűségben, a többkultúrújúság támogatását, a diákok nyelvi sokszínűsége kialakításának ma már teljesen természetes igényét és szándékát.

9 A magyar2-es csoportok heterogenitása volt az egyik alapvető problematikája a muravidéki oktatáspolitikai által elkészített 2010-es oktatásstratégiának: az itt elképzelt és vázolt külső differenciáció (a magyar2 KD, azaz a magyar mint idegen nyelv bevezetése) valósulhatott meg az E-projektben.

kiválasztásával¹⁰ kezdetét vehette a harmadik szintű magyaroktatás: a magyar mint második nyelv részleges külső differenciációja¹¹ (magyar2 KD).¹² Célja az, hogy a nem kétnyelvű területről egyre nagyobb számban érkező, szlovén egynyelvű diákok minél hatékonyabban tudjanak bekapcsolódni a kétnyelvű oktatás folyamatába.¹³

Az utóbbi öt tanév (2012/13–2016/17) adatait vizsgálva megállapítható, hogy éves átlagban 69,2 diák iratkozott a kétnyelvű középiskola első osztályába. 28,61%-uk tanulta anyanyelvi csoportban a magyart, 71,39%-uk pedig a környezetnyelvi / második nyelvi magyar csoportban tanulta a kisebbségi nyelvet. Ez utóbbi csoportban a differenciáció lehetőségét az ide járók 33,19%-a használta ki, azaz a magyar2 csoport megoszlása a következő: magyar2: a beiratkozottak 66,81%-a, magyar2 KD: a beiratkozott diákok 33,19%-a. Leszögezhetjük, hogy az utolsó két tanév elsőseinek száma örvendetes emelkedést mutat, viszont az anyanyelvi magyarra járók számaránya nem nagyon változott, a beiratkozott diákok közel egy negyede tanulja ezen a szinten a(z anya)nyelvet. A magyar nyelvtudás nélkül érkező diákok számaránya az utolsó három tanévben megugrott (a már említett okok miatt), az utóbbi két tanévben számarányuk az anyanyelvi csoportba járókéhoz áll közel (Kolláth 2016: 98).

A külső differenciációnak nagyon jó a visszhangja. Rengeteg munka van benne mind a tanárok, mind a diákok oldaláról. Új tanterv készül(t) a meglévő magyar2-es tanterv mellékleteként, benne világosan meg vannak fogalmazva a tanítási célok és tartalmak, a minimális követelmények (Pisnjak és mtsai 2015: 35–49), s ez a mindig megújuló tapasztalatok alapján folyamatosan módosul, javul, tökéletesedik. Különös körültekintéssel járnak el a kollégák a tankönyvek és más taneszközök kiválasztásában, és használják az E-projektben készült e-tananyagokat is. A diákok egyre biztosabb nyelvi készségekre tesznek szert, s ami nagyon fontos: pozitív irányban alakul nyelvi attitűdjük, ez pedig újra csak nagy energiákat szabadít fel a magyar nyelv tanulására. Látják, sőt saját bőrükön tapasztalják a kétnyelvű oktatás és ezzel a két nyelvben, két kultúrában élés pozitívumait, az élményeket, megtanulnak pozitívan élni a mássággal, ami napjainkban nem elhanyagolható szempont (Šantak 2016: 52). S a hatás-ellenhatás elve alapján a szlovén anyanyelvűek erősödő magyar nyelvi kompetenciája hatéko-

10 A tanítás alapja Durst Péter *Lépésenként magyarul* című tankönyvének mindkét kötete (az első az első két osztályban, a második pedig harmadikban és negyedikben). Ezen kívül nagy hasznát veszik a kollégák a projektben készült e-tananyagoknak, legalább 23 tanegység áll rendelkezésükre, amelyekből szabadon választhatnak a csoport tudásszintjének, érdeklődési körének megfelelően.

11 A magyar idegen nyelvként nem szerepelhet a kétnyelvű oktatási programban (a két nyelv azonos státuszú a modellben), még akkor sem, ha tulajdonképpen erről van szó a magyar mint második nyelv külső differenciációjában, hiszen a nem kétnyelvű iskolákból érkezett, szlovén anyanyelvű, magyarul semmit nem tudó diákok számára készült.

12 A kísérlet vezetője Pisnjak Mária, a Szlovén Köztársaság Oktatási Intézetének magyar nyelvi szaktanácsadója.

13 A környező szlovén egynyelvű településekről érkező diákok fogadása az iskola számára létkérdés (Šantak 2016: 52–53): a kis létszámú (6–7 ezer fős) magyar közösség most már nemcsak a Maribori Magyar Tanszéket nem tudja hallgatókkal ellátni, de az egyetlen középiskolát sem tudja már megfelelően megtölteni. A magyarul nem tudó diákok elutasítása a diáklétszám drasztikus csökkenését eredményezné, és ez az iskola létét veszélyeztetné.

nyabbá teszi a kétnyelvű oktatás egész folyamatát.¹⁴

A kétnyelvű középiskola különböző programjainak összóraszámát mutatja a következő táblázat. Az látható, hogy a gimnáziumi anyanyelvi magyaroktatás óraszama magasabb a többi programénál, viszont a magyar2 és a magyar2 KD óraszama minden programban megegyezik. Nincs különbség tehát a magyar mint környezetnyelv és mint idegen nyelv óraszámai között, de míg a magyar2 B2 szintű tudást céloz meg az érettségire (a diákok számára a magyar a környezet nyelve), a magyar2 KD esetében »megelégszik« a B1+ készségszint elérésével (a diákok nulláról indulva, idegen nyelvként tanulják a magyart).

Program	Összóraszám		
	Magyar1	Magyar2	Magyar2 KD
Gimnázium (4 évfolyam)	560	490	490
Szakközépiskola (4 évfolyam)	487	487	487
Szakiskola (3 évfolyam)	213	213	213
Szakiskolai programot kiegészítő program (2 évfolyam)	276	276	276

1. táblázat. Óraszámok a Lendvai Kétnyelvű Középiskola programjaiban

A magyar mint környezetnyelv részleges külső differenciációja mindenképpen sikertörténet a muravidéki két(tan)nyelvű oktatási modellben. A valós tényeknek megfelelő homogén csoportokban tanulás pozitívan hat a diákok nyelvtudására, magyar nyelvi attitűdjük alakulására, motiváltságukra. Ezzel javul a kétnyelvű oktatás minősége is, hiszen a biztos nyelvtudás, a jó irányban alakuló kétnyelvűség alapvető, elengedhetetlen feltétele az oktatás sikerességének. Ez a nagyon fontos innováció egészséges és szükséges kompromisszum is egyben, amely biztosítja az intézményi megmaradást is. Tény, hogy a magyart a kétnyelvű Muravidéken leginkább a kisebbségnek kell használnia (Király 2011: 123), a szlovén többség magyarnyelvtudása viszont megakadályozhatja a nyelvi színterek szlovén egynyelvűvé válását, s ennek fontosságát a kisebbségi nyelv megmaradásának folyamatában nem lehet elégszer hangsúlyozni.

14 A Maribori Magyar Tanszék is nyomon követi a közoktatás reformjait, hiszen a tanár szakos hallgatók képzésében feltétlenül meg kell jelenniük azoknak a tartalmaknak, amelyeknek segítségével maximálisan meg tudnak majd felelni az új kihívásoknak. Mind a most készülő felsőoktatási törvény vagy az új nemzetiségi törvény, mind pedig a Kar magiszteri fokozatú programjainak éppen aktuális reakkreditációs folyamata lehetőséget ad arra, hogy a magyar nyelv és irodalom tanításának módszertanában nagyobb hangsúly essék pl. a magyar mint második és mint idegen nyelv oktatásának módszertanára.

3. Vasárnapi iskola Ljubljanában – a magyar mint származásnyelv oktatása

A szlovéniai magyarok közösségébe az elsősorban a nagyvárosokban – főleg Ljubljanában – élő migráns közösség is beletartozik, jóllehet nyelvhasználatukat, két- vagy többnyelvűségük alakulását szinte egyetlen nyelvészeti kutatás se kapcsolta be témái közé.¹⁵ A közösséget elsősorban a volt Jugoszlávia tagországaiból érkezők alkotják, legtöbbször a fővárosban élnek, és igyekeznek – szervezett körülmények között is, leginkább a József Attila Magyar Kultúregyesületben – megőrizni, gyermekeiknek továbbadni magyar anyanyelvüket és kultúrájukat.

A Magyarország Ljubljanai Nagykövetsége által is támogatott egyesület vasárnapi iskolát szervezett, elsősorban nyelvpolitikai céllal, megteremtve ezzel a magyar mint **származásnyelv** oktatását Szlovéniában. Erre az iskolán kívüli oktatási formára egy korábbi muravidéki pályázat adott lehetőséget (Izobraževalna kompetenca / Oktatási kompetencia), két év óta pedig a szlovén Oktatási Minisztérium finanszírozza a kurzusokat: fizeti az OŠ Livada (Általános Iskola, Livada) tantermeinek bérleti díját, s a három tanárnő bérét, támogatva ezzel a magyar mint származásnyelv oktatását a szlovén iskolarendszeren kívül.¹⁶ Három csoportban folyik az oktatás, egy időben, heti egy alkalommal, csütörtökönként, késő délután, két iskolai óra terjedelemben. Az egyidejűség azért fontos, mert a diákok általában többgyermekes családból származnak, s így a szülőknek csak egyszer kell a különböző csoportba járó gyermekeiket az iskolába vinni. Harminc gyereket tanítanak a kolléganők, életkor szerint alakították ki a csoportokat.¹⁷ Az első csoportba 13 óvodás és kisiskolás tartozik, a másodikat az alsó tagozatos általános iskolások alkotják (10 fő), és a harmadikba járnak a felső tagozatosok és a középiskolások (7 fő). A gyerekek elsősorban magyar származásúak: muravidéki vagy vajdasági származású szülők vagy nagyszülők leszármazottai; de vannak olyanok is, akiknek a szülei Magyarországról jöttek Szlovéniába (házasság, gazdasági migráció), letelepedtek, itt élnek, itt dolgoznak; a homogén házasságokban élők mellett heterogén családokból is jönnek a csoportokba, vannak, akiknek csak az egyik szülője magyar (csak szlovén szülők gyerekei nem vesznek részt az oktatásban).

A kolléganők szerint a legfontosabb szempont az oktatásban a motiváció, a minél érdekesebb tartalmak és módszerek választása és alkalmazása (pl. énekek, tánc, játékok).

15 Az ELDIA projektben a maribori kutatócsoport számolt a szlovéniai migráns közösségekkel is. A 2002. évi census által 1032 főben meghatározott csoport nyelvhasználatának részletes elemzésére, a muravidéki magyarok eredményeivel való összehasonlításra mégsem kerülhetett sor, elsősorban a kevés visszaérkezett kérdőív miatt (Kolláth–Gróf 2014; Kolláth 2012).

16 Az egyik tanárnő egy Szlovákiából származó, szlovén szakos magyar hölgy, a másik egy Magyarországról származó, szlovén–angol szakos, a harmadik pedig egy Muravidékről elszármazott magyar–szlovén szakos, magyar nemzetiségű kolléganő. Ő Horvat Livija, akinek ezúton is köszönöm az itt felhasznált információkat a vasárnapi iskola működéséről.

17 „Semmilyen tudásellenőrzést nem végzünk, nem is mérjük fel a nyelvszintet. Enélkül is nagyon nehéz a gyerekeket az órákra csalogatni, mert más dolgokra is járnak (tánc, zeneiskola...). Meg persze (véleményem szerint) nehéz leülni délelőtt az iskolában öt, hat, hét órát, meg még délután kettőt. Itt a szülők azok, akik „kényszerítik” őket, és felelősséget éreznek, hogy a gyerek járjon az órákra.” Horvat Livija

kulturális rendezvényeken való szereplés, mikulásvárás). Nincsenek kötelező tankönyvek, minden tanár saját maga „találja fel magát”.¹⁸ Sok energia és odafigyelés kell az oktatáshoz, hiszen a gyerekek magyarnyelvi készségei nagyon különbözőek: vannak anyanyelvi beszélők, mások jól értenek magyarul, de nem aktív nyelvhasználók. Közös tulajdonságuk, hogy írni nem vagy alig tudnak, ami az államnyelvi (és nem anyanyelvi) kultúrában élés, az államnyelvi dominanciájú iskolák következménye, és nemcsak a migráns közösségben jelentkező tendencia.¹⁹ Olyan tartalmakkal igyekeznek kitölteni az órákat (és megtölteni a diákok fejét), amelyek az egykori otthonról is szólnak ugyan, de az új létezést, az egészséges nyelvi és kulturális integrációt segítik, és amelyek – additív módon – nem kényszerítik őket az asszimilációra, szüleik, nagyszüleik nyelvének feladására, identitástartalmaik egy részének megbénítására.

4. Összefoglalás

Szlovéniában a regionális hivatalos nyelv státuszú magyar nyelvet, az autochton és a migráns közösség anyanyelvét három szinten tanítják a szlovén oktatási rendszer szerves részeként a muravidéki kétnyelvű közoktatásban: anyanyelvként (magyar1), a környezet nyelveként / második nyelvként (magyar2) és idegen nyelvként (magyar2 KD).

Az anyanyelvi magyaroktatásnak – a kezdeti módszertani hiányok helyett – ma már főleg mennyiségi gondjai vannak: az államnyelvi dominancia miatt, s a nyelvi szintek szabad választása okán egyre kevesebb a diák a magyar1-es csoportokban. Ezen kíván változtatni a HOP az általános iskola első harmadában: a mindkét tannyelv anyanyelvi szintű párhuzamos oktatása olyan revitalizációs tevékenység, amely jó irányba befolyásolhatja a visszaszoruló helyzetű kisebbségi nyelvet, növeli presztízsét többségben és kisebbségben egyaránt. A nem kétnyelvű területről érkezők bevonása a kétnyelvű oktatásba napjainkban létkérdés. S hogy ez ne veszélyeztesse még inkább a kisebbségi magyar nyelv iskolai előfordulását, megindult a magyar nyelv idegen nyelvként való oktatása, mert ezt követeli meg napjaink nyelvi és nemnyelvi valósága. A helyzethez való nagyon gyors alkalmazkodás eredményeként többen kötődnek a magyar nyelvhez és kultúrához, mert megismerik azt a lehető legtöbb területen. A képzési paletta kiszélesítése mindenképpen nyelvmegtartó erejű a szórványosodó közösségben.

A migráns magyar közösség ljubljanai magyaroktatásában részt vevők számára a magyar most már származásnyelv. A magukkal hozott anyanyelvet a migrációs helyzet

18 Az Egyesületnek elvileg van honlapja, itt korábban megjelentek az egyes kurzusok tanmenetei, nyelvi és kulturális programjai. Jelen pillanatban a honlap nem elérhető, frissítés alatt áll.

19 Az anyanyelv nem létezhet minden szintéren és változatban. A muravidéki magyarok körében az anyanyelv és az első nyelv közé nem lehet azonosságjelet tenni: a legtöbbet használatnáknak és a legjobban tudásnak mint kritériumnak a vernakuláris magyar nyelv(változat) nem tud megfelelni az adott nyelvi helyzetben, még akkor sem, ha az identifikáció viszonylag magas szinten megvan (Skutnabb-Kangas 1997, Csire–Laakso 2014: 20). Ezt a jelenséget a migrációs háttér, ahol az anyanyelv származásnyelvi helyzetűvé válik, értelemszerűen felerősíti.

tette azzá.²⁰ Magukban hordoznak egyfajta érzelmi kötődést, otthon, a családban talán a többség használja is, de az oktatásban, az utcán, a hivatalban, vásárláskor, tehát a mindennapok minden szegmensében az államnyelvet hallják és használják, ez az első, a domináns nyelvük. A minisztériumi támogatás ellenére léte, fennmaradása, sikeressége, hatékonysága és hasznossága elsődlegesen a közösség önmegtartó erejétől függ (Nádor 2013). A továbbiakban mindenképpen meg kell vizsgálni az allohton közösség(ek) két- vagy többnyelvűségét, magyar (anya)nyelvük / származásnyelvük használatának alakulását is, hiszen ez így együtt teszi teljessé Szlovénia magyar nyelvi valóságát.

Irodalom

- Baker, Colin 1996. *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Cathomas, Rico M. 2005. *Schule und Zweisprachigkeit*. Waxmann Münster/New York/München/Berlin.
- Csire Márta – Laakso, Johanna 2014. Származásnyelv mint célnyelv: a bécsi hungarológia-oktatás tapasztalatai. *THL2*, 2. 18–26.
- Garcia, Ofelia 1997. Bilingual Education. In: Coulmas, F. (ed.): *The Handbook of Sociolinguistics*. Oxford, Cambridge: Blackwell. 405–420.
- Illés-Molnár Márta 2012. A származási nyelv mint terminus technicus. A származási nyelv fogalma és kutatása. In: Illés-Molnár Márta – Parapatics Andrea – Csernák-Szuhánszky Debóra (szerk.): *Doktoranduszok a nyelvtudomány útjain. A 6. Félúton Konferencia, ELTE BTK, 2010. október 7–8*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó. 109–120.
- Illés-Molnár Márta 2014. A magyar mint származási nyelv és a nyelvi tervezés. A németországi magyarság nyelvhasználatához. In: Ladányi Mária – Vladár Zsuzsa – Hrenek Éva (szerk.): *Nyelv – társadalom – kultúra. Interkulturális és multikulturális perspektívák I–II*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 328–335.
- Király M. Jutka 2011. Tény, hogy a magyar nyelvet elsősorban a kisebbségnek kell használnia. Interjú dr. Albina Nečak Lükkel. In: Király M. Jutka (szerk.): *50 éves a kétnyelvű oktatás a Muravidéken*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Tájékoztatói Intézet. 120–125.
- Kolláth Anna 2009. Két nyelv és oktatás. In: Kolláth Anna (szerk.): *A muravidéki kétnyelvű oktatás fél évszázada*. Bielsko-Biala, Budapest, Kansas, Maribor, Praha: ZORA 68. 36–59.
- Kolláth Anna 2012. *A muravidéki magyar nyelv a többnyelvűség kontextusában*. Bielsko-Biala, Budapest, Kansas, Maribor, Praha: ZORA 92.

20 A származásnyelv fogalmának meghatározásában több szempont játszik szerepet (Csire–Laakso 2014, Illés-Molnár 2012, Lüttenberg 2010, Maróti 2005, Nádor 2013). Fontos, hogy semmiképp sem érték kategória. Jómagam nem a nyelvudás foka alapján, hanem a beszélő szubjektív viszonyulásában, a nyelv szubjektív státuszában, az érzelmi kötődésben próbálom lényegét megragadni (Illés-Molnár 20012, 2014).

- Kolláth Anna 2014. A magyar nyelv mint anyanyelv (magyar1) tantárgyi oktatása a Muravidéken. In: Kolláth Anna, N. Császi Ildikó (szerk.): *...tenyeredben a végtelen ... Köszöntő könyv Bokor József tiszteletére*. (Muratáj 2014. 1–2). Maribor: Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék; Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 156–170.
- Kolláth Anna 2016. A muravidéki kényelvű oktatás jelen és jövője. In: Josip Lepeš – Géza Czékus – Éva Borsos (szerk.): *A Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar 2016-os tudományos konferenciáinak tanulmánygyűjteménye*. Szabadka: Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar.
- Kolláth Anna – Gróf Annamária 2014. *A szlovéniai magyar nyelv. ELDIA-esettanulmány*. <https://fedora.phaidra.univie.ac.at/fedora/get/o:356645/bdef:Content/get>
Končno poročilo o uvajanju poskusa »Hkratno opismenjevanje v slovenščini in madžarščini v dvojezični osnovni šoli«. Šolski leti 2012/2013 in 2013/2014. Ljubljana, marca 2015.
Projektna skupina Zavoda RS za šolstvo, mag. Vida Gomivnik Thuma, vodja poskusa.
file:///C:/Users/UporabnikFF/Downloads/
KON%C4%8CNO%20PORO%C4%8CILO%20-%20HOP%20(2015).pdf
- Kontra Miklós 2004. Tannyelv, (felső)oktatás, nyelvpolitika. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*. VI./ 4. 25–42.
- Lüttenberg, Dina 2010. Mehrsprachigkeit, Familiensprache, Herkunftssprache. Begriffsvielfalt und Perspektiven für die Sprachdidaktik. *Wirkendes Wort* 2010/2. 299–315.
- Maróti Orsolya 2005. Véletlen – vagy tipikus hiba? *Hungarológiai Évkönyv* 6/1. 50–55.
http://epa.oszk.hu/02200/02287/00006/pdf/Hungarologiai_Evkonyv_06_050-055.pdf
- Nádor Orsolya 2013. A magyar mint idegen és mint származási nyelv tanításának néhány kérdése.
http://orszavak.nyeomszsz.org/pdf/10_Nador+Orsolya_A+magyar+mint+idegen+nyelv.pdf
- Nečak Lük, Albina 1989. *Vzgoja in izobraževanje v večjezičnih okoljih*. Ljubljana: Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani.
- Nečak Lük, Albina 2013. Bevezető. In: Pisnjak Mária (szerk.): *Kézikönyv a muravidéki két-nyelvű iskolák pedagógusai számára*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 16–19.
- Pisnjak Mária – Gomivnik Thuma, Vida – Milekšič, Vladimir – Deutsch, Tomi – Cankar, Franc 2015. *Končno poročilo o poskusu Delna zunanja diferenciacija pri Madžarščini kot drugem jeziku v Dvojezični srednji šoli v Lendavi*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo (belső beszámoló).
- Šantak, Borut 2016. *A magyar nyelv mint második nyelv tanításának helyzete a Lendvai Kétnyelvű Középsiskolában / Položaj pouka madžarščine kot drugega jezika v Dvojezični srednji šoli v Lendavi*. Záró szemináriumi dolgozat. Maribor.
- Skutnabb-Kangas, Tove 1997. *Nyelv, oktatás és a kisebbségek*. Budapest: Teleki László Alapítvány.